

Bűnbakképzés és antirasszizmus

A Policy Solutions belpolitikai háttérelmzése a magyar pártok cigányságpolitikájáról

2011. február

Vezetői összefoglaló

A cigánysággal szembeni előítéletek nyílt vagy burkolt szítása és a konkrét megoldási javaslatokat nem kínáló, frázisokban kimerülő antirasszizmus jelenleg a két meghatározó irány a magyar pártok cigánypolitikájában – áll a Policy Solutions belpolitikai háttérelmezésében. A politikai elemző intézet a magyar parlamenti pártok cigányságpolitikáját vizsgálta, azok hivatalos programjai és a cigánysággal kapcsolatos kommunikációja alapján.

A Policy Solutions elemzése szerint a Fidesz-KNDP, az MSZP és az LMP egyaránt rendkívül óvatosan kezeli a roma integráció témáját, főként a lehetséges szavazatvesztéstől tartva. Ezzel a stratégiával azonban átengedik a teret a Jobbiknak, amely immáron két éve irányítja a cigánysággal kapcsolatos közbeszédet. Mindez nemcsak a roma integráció ügyének árt, hanem mind a kormánypártoknak, mind az MSZP-nek és az LMP-nek, hiszen azt a látszatot kelti, hogy a Jobbikon kívül más pártnak nincs releváns mondanivalója a cigányság ügye kapcsán.

A **Fidesz-KNDP** programjában és megszólalásaiban roma integrációpárti, de a jobboldalhoz szorosan kötődő médiumok időről időre szélsőséges hangnemet ütnek meg, ezzel pedig a párt ellentmondásossá teszi saját kommunikációját. Az ellentmondásos üzeneteknek megvan az az előnye, hogy „mindenki azt lát bele, amit akar”, de ezzel a kormánypártok eljuttatják a lehetőséget, hogy meghatározzák a cigányságról szóló politikai közbeszéd irányát.

Az **MSZP** cigányságpolitikája elsősorban reagáló jellegű, és főként a rasszizmus-ellenességre épít. A Jobbik „javaslataival” szemben az MSZP semmilyen megoldást nem kínál, csupán az antirasszizmus elvét hangsúlyozza, amely kevésbé vonzó a cigányság ügyét problémaként kezelő választóknak.

A Jobbik romákkal kapcsolatos programja sokkal visszafogottabb hangot üt meg, mint a párt mindennapi kommunikációja. Azonban a radikális, nem ritkán szélsőséges elemektől sem mentes retorika következtében a Jobbik máig kezében tartja a cigányságról szóló diskurzust, a többi pártnak – még a kétharmados többséggel rendelkező Fidesz-KNDP-nek is – csak a reagáló szerepkör jut.

Az **LMP** esetében is megfigyelhető a nagyobb pártokra jellemző óvatosság. Hiába a szinte tudományos igényű megrajzolt problématerkép és a részletesen kidolgozott pártprogram, ha az abban foglalt tényeket és megoldási javaslatokat a párt nem tudja, vagy nem akarja a nyilvánosság előtt, a legfontosabb témák között képviselni. Nem volt ez mindig így: az LMP parlamenten kívüli pártként – például a választási plakátjain – sokkal többet foglalkozott a kérdéssel, mint parlamentbe jutását követően.

A Policy Solutions tanulmánya szerint egy olyan újfajta, közérthető beszédmódra van szükség, amely ugyan figyelembe veszi, hogy a pártok szavazatorientált szervezetek, de képes felülkerekedni a bűnbakképzés motívumain. Ennek érdekében a pártoknak nem lehet sem a cigány- és szegényellenesség kirekesztő retorikájával, sem a társadalomtudósok kevesek számára befogadható nyelvén beszélniük a problémáról. **Mind nyelvezetében, mind eszközrendszerében „középutas” cigánypolitika azonban ma még hiányzik az integráció iránt elkötelezett pártok politikájából.**

A Policy Solutions szerint a Jobbikon kívüli parlamenti pártok cigánypolitikája az alábbi közös hiányosságokat tartalmazza:

A közérthető beszéd hiánya: mind a kormány, mind az ellenzék átengedi a teret a Jobbiknak a romaügyek kapcsán azzal, hogy arról szinte kizárólag az antirasszizmus üzenetével vagy szinte tudományos megalapozottsággal képes beszélni. Holott a cigányság problémáit nem csak a tudomány képes feldolgozni: a lakosság jelentős része nincs tisztában például a romák anyagi körülményeivel – az egyenes, de civilizált beszéd kihúzhatná a táptalajt a rosszindulatú és sokszor hamis híresztelések alól.

A cigányság problémái nem etnikai problémák: Az alacsony foglalkoztatottság, a szegénység, a lakhatási problémák nem etnikumhoz, hanem társadalmi-anyagi helyzethez köthetőek. Amennyiben egy párt ezekről beszélne, nem a cigányság problémáiról terelné el a szót, hanem éppen annak megoldásához járulna hozzá.

Túl kevés a konkrét, kézzel fogható javaslat: Nemcsak az MSZP és a Fidesz, de még a jó problématerképpel rendelkező LMP programjában is túl kevés a konkrét problémákra megoldást kínáló javaslat. Reális helyzetértékelésen alapuló közpolitikai javaslatok hiányában a diszkrimináció-ellenesség sokszor üres frázis marad.

A pártok ritkán járnak elől jó példával: a parlamenti pártoknak saját „kereteiken belül” is lehetőségük van arra, hogy jó példával járjanak elől. Indíthatnak roma gyakornoki vagy ösztöndíj-programokat, tarthatnak kihelyezett sajtótájékoztatókat, képviselő-jelöltként indíthatnak felkészült (akár a pártok által felkészített) roma származású politikusokat, annak érdekében, hogy mutassák a téma iránti elkötelezettségüket.

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	2
1) Bevezetés és módszertan	5
2) A parlamenti pártok cigányság-politikája.....	6
2.1. A Fidesz programja és retorikája.....	6
2.2. Az MSZP programja és retorikája	7
2.3. A Jobbik programja és retorikája	8
2.4. Az LMP programja és retorikája.....	9
3) A programok és a médiaszereplés értékelése.....	11
4) Alternatíva a cigányság-politikában.....	12

1) Bevezetés és módszertan

A cigánysághoz kapcsolódó politikai ügyek, témák és állásfoglalások az elmúlt két évben **politikaformáló erővé váltak Magyarországon**. Ennek egyértelmű jele, hogy a 2009-es európai parlamenti választásokon egy olyan párt, a Jobbik vált a harmadik legnépszerűbb politikai erővé, amelynek fő témája a cigánysághoz való viszony volt. A megváltozott helyzet a pártokat is reagálásra készítette. Azonban mindez **nem jelenti, hogy Magyarországon elindult volna egy értelmes és a produktív diskurzus a romák helyzetéről**, sőt - ahogyan látni fogjuk - ennek éppen ellenkezője történt. **Sem a 2009-et megelőző, sem az azt követő időszak nem tudott racionális politikai megoldásokat nyújtani a romák integrációjával** (és a romák ügyével gyakran okkal vagy ok nélkül összekapcsolt szegénységgel, közbiztonsággal) **kapcsolatos problémákra**.

Belpolitikai háttérelmzésünk célja a hazai parlamenti pártok cigányságpolitikájának és a **cigánysággal kapcsolatos kommunikációjának bemutatása, és esetleges alternatív irányok bemutatása**. Ennek érdekében először a pártok 2006 utáni **programjait vizsgáltuk** abból a szempontból, hogy miként viszonyulnak a roma kisebbséghez, és mit mondanak a romák társadalmi helyzetéről, integrációjáról. A hivatalos pártprogramokról azonban tudjuk, hogy azokat csupán egy viszonylag szűk réteg olvassa, ezért a kutatás során **szükséges volt ezek kiegészítése a pártok nyilvános kommunikációjával, azaz közleményekkel, sajtótájékoztatókkal, politikai nyilatkozatokkal**. Ezt követően kísérletet tettünk arra, hogy felvázoljuk a négy parlamenti párt cigánypolitikájának problémáit és lehetséges irányait. Végül pedig javaslatokat fogalmaztunk meg azzal kapcsolatban, hogy a cigányság integrációja, a társadalmi leszakadás elkerülése mellett elkötelezett politikai erőknek hogyan **lehetne hatékonyabb kommunikációt** folytatniuk az ügyben.

Elemzésünk azt mutatja, hogy a probléma megoldása érdekében a pártoknak nem lehet sem a cigány- és szegényellenesség kirekesztő nyelvén, sem a társadalomtudósok tudományos, kevesek számára hozzáférhető – és elfogadható – nyelvén beszélni a cigányság integrációjáról. **Megállapításunk szerint egy olyan újfajta retorikára van szükség, amely ugyan figyelembe veszi azt, hogy a pártok szavazatorientált szervezetek, de képes felülkerekedni a bűnbakképzés motívumain (akár a cigánysággal szembeni előítéletek szításáról, akár a többséggel szemben megfogalmazott rasszizmus-vádról van szó).**

2) A parlamenti pártok cigányság-politikája

2.1. A Fidesz programja és retorikája

A párt hivatalos programja: A Fidesz politikai stratégiája legalább 2006 óta a választók többségének való megfelelésre épül, mely természetes igénye egy gyűjtőpártnak. Ugyanakkor annak ellenére, hogy a párt szavazótábora azonban erőteljes cigányellenes attitűdöt képvisel,¹ a Fidesz választási programjai alapján egy mérsékelt párt képét mutatja.

A párt 2002-es választási programja oktatási ösztöndíjakról, Roma Integrációs Hivatalról és lakásszerzésről beszél. A 2006-os program a roma kultúra megismerésének lehetőségeit taglalja. Legbővebben a 2009-es EP-választási program értekezik a romák helyzetéről, azonban ez kizárólag általánosságokat tartalmaz integrációról, összehangolt európai roma-stratégiáról. A 2010-es országgyűlési választásokra készülve a párt szakpolitikai szempontból meglehetősen általános, konkrétumokat nélkülöző programot készített. Ebben leszögezik: „a szegénység és a cigányság kérdésének összefűzése legfeljebb a szélsőséges vélemények térnyeréséhez vezethet”. És bár a rendpárti álláspont megjelenik a programban, a közbiztonság kérdését nem kapcsolja össze a cigányság helyzetével, sőt, a program megállapítja, hogy meg kell állítani „a ma népszerű bűnbakképzést”. Összességében tehát a Fidesz programja egy mérsékelt középpárt képét mutatja, amely elkötelezett a cigányság integrációja mellett. Ugyanakkor komoly hiányossága a programoknak egészen 2002 óta, hogy nem található benne sem megfelelő problématerkép, sem konkrét megoldási javaslatok ennek érdekében.

A párt cigánysággal kapcsolatos politikájának apropóján fontos kiemelni, hogy a Fidesz a magyar EU-elnökség egyik prioritásává tette a roma integráció ügyét, és mind itthon, mind Strasbourgban több ciklus óta ülnek roma származású képviselők a párt soraiban.

A Fidesz cigányságpolitikája a médiában: A Fidesz és az ahhoz kötődő médiumok kommunikációja a cigánysággal kapcsolatban meglehetősen ellentmondásos. Fontos először is leszögezni, hogy a pártot meghatározó politikusok egyértelműen elhatárolódnak a nyílt rasszizmus minden formájától; elég csak Orbán Viktor Vona Gáborhoz intézett válaszára² emlékezni a 2011-es parlamenti ülés nyitóülésén. A Fidesz médiában képviselt álláspontját legjobban azonban a párt elnökségének két évvel ezelőtti közleménye³ és Orbán

¹ Bíró Nagy András (2011): Az új pártrendszer térképe. Magyarország Politikai Évkönyve 2011 (szerkesztés alatt)

² <http://www.origo.hu/itthon/20110214-orban-nincs-felesleges-elet-a-miniszterelnok-valasza-a-ciganyokkal.html>

³ <http://fidesz.hu/index.php?Cikk=128650>

Viktor akkori nyilatkozata⁴ fejezi ki, amelyben a Cozma-gyilkosságot követően leszögezik: „nincs cigánybűnözés, cigány bűnözők vannak”.

Ugyanakkor a Fideszhez kötődő néhány médium – elsősorban a Magyar Hírlap és az Echo TV⁵ - cigányképe már jóval inkább hasonlít a Jobbiéhoz. „Cigányozós”, a végletekig leegyszerűsített, néha rasszista megszólalások időről időre megjelennek ezen médiumokban jelentősen eltérve a párt „hivatalos” hangnemétől. A Fidesz azonban ezen hangokat megtűri annak érdekében, hogy meg tudja szólítani a radikális jobboldali szavazókat is.

Mindez nem jelenti, hogy a párt nem gondolja komolyan az integráció ügyét, és azt sem, hogy nem elkötelezett a cigányság felzárkóztatása mellett. Azonban megállapítható, hogy a Fidesz esetenként politikai haszonszerzésnek rendeli alá ezt a célt.

2.2. Az MSZP programja és retorikája

A párt hivatalos programja: Az MSZP számára hosszú távú problémát jelent, hogy bár a pártelit elkötelezett a cigányság integrációja mellett, a szocialista szavazók részéről is megfigyelhető egy cigányellenes és erősen rendpárti attitűd.⁶ A párt programjai a cigányság felzárkóztatása kapcsán egyébként meglepő hasonlóságot mutatnak a Fideszéhez. 2006-os választási programjában az MSZP a kormány e téren elért eredményeinek felsorolása mellett az oktatáson és a munkahely-teremtésen van a hangsúly, azonban a romák integrációjának kérdése csupán egy rövid fejezet a dokumentumban. A 2009-es EP-választási program pedig leginkább általánosságokat tartalmaz.

A 2010-es országgyűlési választási program már kitér a cigányokkal szembeni gyűlöletkeltés megakadályozására, a romákkal kapcsolatos tévhitek felszámolására néhány javaslatot is megfogalmaz, például a telepfelszámolásról vagy hátrányos helyzetű kistérségek kiemelt fejlesztéséről. Azonban, hasonlóan a jelenlegi kormánypárthoz, a problématerkép elnagyolt, és legtöbbször az MSZP sem jut el konkrét vagy innovatív megoldások, célok és eszközök megfogalmazásáig.

Az MSZP cigányságpolitikája a médiában: Az MSZP roma-politikája kapcsán azokat a 2008 óta kiadott közleményeket, sajtótájékoztatókat vizsgáltuk, amelyekben szerepel a „roma” vagy „cigány” kifejezés. A „gyorsfelmérés” eredményeképpen egyértelmű kép bontakozott ki: az MSZP legtöbbször a rasszizmussal vagy a szélsőjobboldallal kapcsolatban beszél a cigányságról. A párt rendszeresen lépett fel és szólalt meg a Magyar Gárda, a cigánygyilkosságok, a Jobbik rasszista és a Fidesz burkolt vagy félreérthető megnyilvánulásával

⁴ http://www.nol.hu/belfold/orban_viktor_ciganybunozes_nincs_ciganybunozok_vannak

⁵ Például: <http://www.magyarhirlap.hu/belfold/patkanyok.html> ,
http://www.magyarhirlap.hu/echo_tv/a_betiltott_magyar_tarsadalomrol.html

⁶ Bíró Nagy (2011).

szemben. Azonban ehhez képest meglehetősen kevésszer nyilvánult meg olyan kérdésekben, mint a cigányok integrációja, oktatása vagy munkához jutása. Ez utóbbi ügyekben főként Teleki László (cigány származású) képviselő volt aktív a 2006 és 2010 közötti időszakban. Viszonylag ritkán találkoztunk olyan hírrel, amikor az MSZP prominens politikusai szólalt volna meg a cigánysággal kapcsolatban, kivételt főként Kiss Péter, Botka László és Göncz Kinga tevékenysége jelent.

Az MSZP cigánypolitikája tehát a Fideszénél egységesebb képet mutat. A rasszizmus (következetes) elítélése nem elvitatható érték egy párttól, még akkor sem, ha ezzel legfőbbképpen a politikai ellenfelek támadása a célja. Ugyanakkor a valós megoldások teljes hiánya, és annak sugallása, hogy a többségi társadalom hozzáállása az *egyedüli* indoka a cigányság lemaradásának, ugyancsak zsákutcákba vezethet. Ráadásul egy reagáló és önismétlő kommunikáció ma már egyértelműen kevés ahhoz, hogy egy párt új diskurzust indítson a cigányság integrációjáról szóló közbeszédben.

2.3. A Jobbik programja és retorikája

A párt hivatalos programja: Az 1990-es parlamenti választások óta példátlan⁷ a magyar politikatörténetben, hogy egy párt ilyen rövid idő alatt ekkora támogatottságra tegyen szert. Állításunk szerint a Jobbik ezt annak köszönheti, hogy megfelelő időben talált megfelelő ellenségképet választói számára. A párt sikeréhez a szavazói igények és programjának egybecsengésén kívül természetesen sok egyéb tényezőnek⁸ is teljesülnie kellett, de a párt legfontosabb üzenete és témája egyértelműen a cigányokkal szembeni előítéletek szítása volt és maradt is.

A 2009-es EP-választási program már nyíltan beszél „cigánybűnözésről”, a problémák elhallgatásáról, az elmúlt húsz év cigánypolitikájának csődjéről. A 2010-es, Radikális változás című programjuk még hosszabban tárgyalja a témát. A Jobbik megoldásai a pártra szavazók cigányellenes attitűdjeinek megfelelően kizárólag rendpárti, illetve a cigányok lehetőségeit csökkentő javaslatokból állnak, ezek hatékonysága pedig enyhén szólva is kérdéses. Előnyös viszont a párt szempontjából, hogy a programelemek meglehetősen konkrétak és közérthetőek: a segélyek csökkentése, a szociális kártya, a csendőrség létrehozása, a pozitív diszkrimináció tilalma, a bűnözés elleni szigorúbb fellépés mind ilyen programelemek. A Jobbik hivatalos programja mindazonáltal tartalmaz előremutató elemeket is, így a cigány pedagógusok képzése, az egyházak bevonása az integrációba vagy az ÖCO szerepének újragondolása (ennek tartalma persze kérdéses) egyáltalán nem cigányellenes vagy kirekesztő gondolat. Ennek élet is elveszi azonban, hogy a párt programjában minden fenntartás nélkül

⁷ Karácsony Gergely – Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól. Politikatudományi Szemle, 2010/1.

⁸ <http://polkom.blog.hu/2010/06/05/posztoszod>

tesz olyan elnagyolt és hamis kijelentéseket, mint hogy „a magyarországi cigányok *többsége* törvényen kívül él”, illetve, hogy a cigányok „ellenségeként tekintenek” a magyarokra.

A Jobbik cigányságpolitikája a médiában: Feltételezhetnénk, hogy a Jobbik cigánysággal kapcsolatos, médiában tett politikai megnyilvánulásai nem mutatnak jelentős eltérést a programjukhoz képest, azonban ennek ellenkezője igaz. A Jobbik képviselői – nem beszélve a pártot támogató médiáról – rendszeresen tesznek élesen cigányellenes, rasszista kijelentéseket, amelyekhez képest a program igen visszafogott. A párt egyik EP-képviselője szerint például „állami felügyelettel cigánytenyészet zajlik”⁹ Magyarországon. A Jobbik elnöke ennél alig finomabban fogalmazott február közepén a parlamentben, amikor a „cigányság indokolatlan szaporulatáról” beszélt¹⁰. A Jobbik korábbi alelnöke, Biber József Tibor még tovább ment, szerinte „a cigánybűnözés biológiai fegyver a cionizmus kezében”.¹¹

A Jobbikhoz közel álló, főként internetes média – legfontosabb ezek közül a kuruc.info hírportál, amely a választásokat megelőzően minden cikke alatt a párt kampányfilmjével reklámozta a Jobbikot – ha lehet, ennél is szélsőségesebb hangnemet üt meg, nem ritkán nyíltan uszítva a cigányokkal szembeni erőszakos fellépésre.

Összefoglalva tehát a Jobbik programja sokkal visszafogottabb hangot üt meg, mint a párt mindennapi kommunikációja. A radikális, nem ritkán szélsőséges elemektől sem mentes retorika következtében a *Jobbik máig kezében tartja és irányítja a cigányságról szóló diskurzust*, a többi pártnak – még a kétharmados többséggel rendelkező Fidesz-KDNP-nek is – csak a reagáló szerepkör jut. Ebből következik tehát, hogy sem a kormánypártok, sem az MSZP és az LMP kommunikációja nem hatékony romaügyben.

2.4. Az LMP programja és retorikája

A párt hivatalos programja: Az MSZP-hez képest az LMP abból a szempontból könnyebb helyzetben van, hogy szavazói nyitottabb szemlélettel bírnak. Ez ugyanakkor nem jelenti, hogy társadalompolitikai kérdésekben ne lenne komoly szakadék a párt országgyűlési képviselői és választói között, de ezzel együtt az LMP szavazói például pártolják a pozitív diszkriminációt a cigányság kérdésében és egyáltalán nem rendpártiak.¹² Az LMP-nek mind alapító okirata, mind a „Kezdeményezésünk céljai” című dokumentuma külön kitér a cigányság integrációjának ügyére. A párt országgyűlési választásra készült programja pedig szinte tudományos igénnyel megrajzolt problématerképet tartalmaz.

⁹ http://atv.hu/hircentrum/2009_feb_jobbik_botrany_allami_felugyelettel_ciganytenyeszet_zajlik_.html

¹⁰ http://hvg.hu/itthon/20110214_vona_ciganyasag

¹¹ <http://www.ujjobboldal.hu/node/483>

¹² Bíró Nagy (2011)

A megoldások tekintetében némileg már árnyaltabb a kép, mégis egyértelmű, hogy a pártprogramok közül a Lehet Más a Politika tervezetében található a legtöbb konkrétum. A program kétségkívül baloldali-liberális szellemiségű, többek között cigány ösztöndíjprogrammal, a szociális juttatások bővítésével, az önkormányzati segélyezési rendszer rugalmasabbá tételével, és az uzsorakölcsönök elleni küzdelemmel segítené a romák integrációját. A javaslat azonban tartalmaz több, finoman szólva is nehezen megvalósítható ígéretet, így például a minden állampolgárra kiterjedő garantált minimáljövedelem intézményének bevezetését, ami valószínűleg sokszázmilliárdos forrásbevonást igényelne. Hasonlóan kérdéses, hogy egy országos problémára milyen mértékű megoldást nyújtana az LMP által létrehozni kívánt, szakértőkből verbuvált „mediációs béketest”, amely bizonyos településeken az együttélés problémáit lenne hivatott megoldani. Mindezzel együtt is elmondható azonban, hogy a pártprogramok alapján az LMP rendelkezik a legtöbb elképzeléssel a hatékony cigányságpolitikáról.

Az LMP cigányságpolitikája a médiában: Ahhoz, hogy az LMP cigánypolitikájáról képet kapjunk, megvizsgáltuk a párt közleményeit és hivatalos állásfoglalásait az elmúlt évben. Egyértelmű az a tendencia, hogy az LMP parlamenten kívüli pártként sokkal többet foglalkozott a kérdéssel, mint parlamentbe jutását követően. Érdekesség, hogy az LMP parlamenti pártként a cigánysággal kapcsolatos kommunikációban elkezdett az MSZP-hez hasonló retorikát képviselni: a témában a legtöbbet a rasszizmus és a Jobbik kapcsán szólaltak meg a Lehet Más a Politika képviselői. Fontos megjegyezni azonban, hogy az LMP volt az országgyűlési választásokon az egyetlen olyan párt, amely fel merte vállalni, hogy a roma integráció üzenetével kampányoljon¹³ és a párt képviselőinek soraiban is ül cigány származású politikus.

Összességében az LMP esetében is megfigyelhető az a nagyobb pártokra jellemző óvatosság, amellyel a cigányság kérdéséhez közelítenek. Hiába a részletes és kidolgozott pártprogram, ha az abban foglalt tényeket és megoldási javaslatokat a párt nem tudja, vagy nem akarja a nyilvánosság előtt vállalni, akkor a cigányság témája kapcsán továbbra is a Jobbik lesz a meghatározó és kezdeményező szereplő. Az LMP témái közül a cigányság integrációjának kérdése másodlagos-harmadlagos ügy, pedig a párt hitelesebben tudná képviselni – egyébként a klasszikus liberális értékektől némileg eltérő – álláspontját, mint egykor az SZDSZ.

¹³ A kampányban az LMP egyik óriásplakátjának két szereplője egy cigány fiú és egy fehér bőrű, szőke hajú kislány volt, a szlogen pedig a következő: „Lehet ugyanannyi a fizetésük? Igen, lehet.”

3) A programok és a médiaszereplés értékelése

A fenti vizsgálat eredménye egyértelműen azt mutatja, hogy az MSZP, a Fidesz-KDNP és az LMP szavazat-maximalizálás szempontjából érthető okok miatt igen óvatosan kezeli a cigányság kérdését.

A Fidesz-KDNP programjában és megszólalásaiban roma integrációpárti, de a jobboldalhoz szorosan kötődő médiumok időről időre szélsőséges hangnemet ütnek meg, ezzel pedig a párt ellentmondásossá teszi saját kommunikációját. Az ellentmondásos üzeneteknek megvan az az előnye, hogy „mindenki azt lát bele, amit akar”, de ezzel a kormánypártok eljuttatják a lehetőséget, hogy meghatározzák a cigányságról szóló politikai közbeszéd irányát, a politika céljait és cáfolják a társadalomban meghonosodott negatív sztereotípiákat.

Az MSZP romapolitikája elsősorban reagáló jellegű, és főként a **rasszizmus-ellenességre** épít. Ez önmagában nem probléma: az antirasszizmus az európai baloldali-liberális (sőt, jobbközép) pártok fontos szellemi építőköve. Ugyanakkor ez az üzenet önmagában a XXI. században **kevés ahhoz, hogy a Szocialista Párt alternatívát nyújtson a szélsőjobboldal politikájával szemben.** A Jobbik „megoldásaival” szemben az MSZP semmilyen megoldást nem kínál, csupán elveket – sőt, egyetlen elvet – hangsúlyoz, ami kevésbé vonzó a cigányság ügyét problémaként kezelő választóknak. Ráadásul az MSZP kommunikációja sem tökéletesen egységes: a párt ritkán megpróbálkozott azzal is, hogy megfeleljen a többségi társadalom igényeinek.¹⁴ Ez nemcsak a párt kommunikációját teszi ellentmondásossá, de rossz helyzetfelmérést is jelent, hiszen az MSZP e tekintetben versenyképtelen nemcsak a Jobbikkal, de a Fidesszel is.

A Lehet Más a Politika programja alkalmas lenne arra, hogy új irányba terelje a közbeszédet és ezáltal a közgondolkodást a cigányokról Magyarországon. Azonban a párt médiaszerepléseit vizsgálva egyértelmű, hogy az LMP a szavazatvesztés (vagy a korábbi liberális párttal való összemosás) elkerülése érdekében igencsak óvatosan kezeli a kérdést a nyilvánosságban.

Mindez tehát ahhoz vezet, hogy **a cigánysággal kapcsolatos politikai vitákat továbbra is a Jobbik kezdeményezi és uralja**, a többi parlamenti párt reagáló szerepbe kényszerül. Ebből a pozícióból pedig rendkívül nehéz vitatkozni: a Jobbik a Magyarországon régóta meglévő cigányellenes előítéletekre¹⁵ épít, nem ritkán a sztereotípiák túláltalánosításával vagy hamis eltorzításával. Így lesz a havi 34 ezer forintos átlagjövedelemmel¹⁶ rendelkező cigányságból

¹⁴ Ide sorolhatjuk például a „munkaért segélyt” elvére épülő Út a munkához programot Szűcs Erika szociális minisztersége alatt vagy a Borsod megyében folytatott „családi pótlék helyett adókedvezményt”-kampányt.

¹⁵ Marián-Szabó (1999), idézi Körösi András–Tóth Csaba–Török Gábor (2003): A magyar politikai rendszer. Osiris, Budapest

¹⁶ Ez a szám 2004-ben 20900 forint volt. Forrás: Janky Béla (2004): A cigány családok jövedelmi helyzete. Társadalmi Riport, Budapest, Tárki

„állami segélyen dőzsölés¹⁷”, a cigányok magasabb születési arányából pedig „megélhetési gyermekvállalás”¹⁸ és „cigánytenyészet” - holott minden tartós szegénységben élő népcsoportban a világon hasonló demográfiai trendek figyelhetők meg.¹⁹

4) Alternatíva a cigányság-politikában

A pártprogramok és a pártok kommunikációjának vizsgálatából egyértelműen látszik, hogy a cigánypolitikában a kezdeményező szerepet továbbra is a Jobbik birtokolja. **A politikai közbeszéd irányát azonban csak akkor lehet megváltoztatni, ha más politikai szereplők is felvállalják a téma erőteljesebb képviselését.** Ez természetesen kockázatokkal jár minden párt számára a kialakult romaellenes közhangulat miatt.

A prognosztizálható népszerűségvesztést a pártok akkor tudják elkerülni, ha nemcsak erősítenek, de gyökeresen változtatnak eddigi, cigánysággal kapcsolatos kommunikációjukon. Akár a kormánypártok, akár az ellenzék, akár egy eddig meg nem jelent új politikai erő **vállalja fel a téma képviselését, annak nemcsak kockázata, de haszna is van:** az integráció szakpolitikai célja mellett a cigányság ugyanis **jelentős szavazótábor** képvisel, amit szintén nem szabad figyelmen kívül hagyni.

A Jobbikon kívüli parlamenti pártok cigánypolitikája az alábbi **közös hiányosságokat** tartalmazza:

- **A közérthető beszéd hiánya:** mind a kormány, mind az ellenzék átengedi a teret a Jobbiknak a romaügyek kapcsán azzal, hogy arról szinte kizárólag, antirasszizmussal vagy már-már tudományos megalapozottsággal képes beszélni. Holott a cigányság problémáit nem csak a tudomány képes feldolgozni: a lakosság jelentős része nincs tisztában például a romák anyagi körülményeivel – ami táptalajt ad a rosszindulatú és sokszor hamis híreszteléseknek. Egy-egy kutatásokkal alátámasztott számadat sokkal többet mond annál, mintha az ellenfelet gyűlöletkeltéssel vádolja egy politikai erő – még akkor is, ha joggal is teszi ezt.
- **Nem törekszenek a cigánysággal kapcsolatban kialakult hamis negatív sztereotípiák cáfolatára:** a cigánysággal kapcsolatos legelterjedtebb sztereotípiák a bűnözésre való hajlandóság, a munkakerülés, a „cigány kultúrából fakadó megélhetési gyermekvállalás”, a segélyekből való pazarló életmód. Holott egy-egy mondattal lehet

¹⁷http://atv.hu/hircentrum/2009_feb_3_nap_dozsolo_27_nap_gyerekgyartas_a_jobbik_a_romakrol_ha_ngfelvete.html

¹⁸ http://mandiner.hu/cikk/20110129_kevesebb_ciganyt_es_ingyen_internetet_akar_vona

¹⁹ Ladányi János (2009): A burkolt szelekciótól a nyílt diszkriminációig. MTA Történettudományi Intézet, MTA Társadalomkutató Központ

cáfolni ezek nagy részét: az alsóbb néprétegeknek tulajdonított bűncselekmények száma nem nőtt. A foglalkoztatottság a cigányok között a 80-as évek közepén több mint 85%-os volt, így nem igaz, hogy „vérükben lenne a munkakerülés”. A gyermekvállalási hajlandóság nem különbözik a világ bármely népcsoportjától, amely tartós szegénységben él, az állami segélyek pedig éppen csak a túléléshez elegendőek, pazarláshoz semmiképp.

- **A cigányság problémái nem etnikai problémák:** Az alacsony foglalkoztatottság, a szegénység, a lakhatási problémák nem etnikumhoz, hanem társadalmi-anyagi helyzethez köthetőek. Amennyiben egy párt ezekről beszél, nem a cigányság problémáiról tereli a szót, hanem éppen annak megoldásához járul hozzá.
- **Ritkán van valódi, felkészült felelőse a roma-ügyeknek:** Komoly probléma, hogy több pártban sincs olyan képviselő, akinek – felkészültsége vagy tapasztalata okán – egyértelmű feladata lenne a cigánysággal kapcsolatos politika kommunikációja. Pedig egy felkészült, médiában is „eladható” politikus rendkívül sokat tehetne a ügy társadalmi megítélésének befolyásolásért. Az „azonnali megoldást” kínáló kirekesztő véleményeket ugyanis nem hangerőben, hanem felkészültségben lehet legyőzni.
- **Túl kevés a konkrét, kézzel fogható javaslat:** Nemcsak az MSZP és a Fidesz, de még a jó problématerékkel rendelkező LMP programjában is túl kevés a konkrét problémákra megoldást kínáló javaslat. Hogy egyetlen példát említsünk: azzal az (egyébként tévesen) általánosító sztereotípiával szemben, hogy a cigányok „játékgépekbe szórják a segélyt”, nem a pénzbeli juttatások megszüntetésével, hanem a játékgépek működtetésének szabályozásával – például kizárólag kaszinókban üzemeltethetők – is fel lehet lépni.
- **A pártok ritkán járnak elől jó példával:** A parlamenti pártoknak saját „kereteiken belül” is lehetőségük van arra, hogy mutassák elkötelezettségüket, jó példával járjanak elől. Indíthatnak roma gyakornoki vagy ösztöndíjprogramokat, tarthatnak kihelyezett sajtótájékoztatókat, képviselő-jelöltként indíthatnak felkészült (akár a pártok által felkészített) roma származású politikusokat.
- **Az erősebb szociálpolitika nem feltétlenül jelent óriási kiadásokat:** A pártok rendkívül ritkán beszélnek arról, hogy a segélyezés, a szociálpolitika mekkora forrást igényel a központi költségvetésből, tehát az adófizetők pénzéből. Fontos lépés lenne tisztázni, hogy bár a szociális kiadások arányos összege Magyarországon magasabb, mint a környező országokban, ennek jelentős része nem munkanélküli segélyre megy el, hanem egyéb (például nyugdíj-) juttatásokra. A munkanélküli segélyre költött összeg a

költségvetés bevételeihez képest olyan kevés,²⁰ hogy nem lehet okozója a magyar gazdaság helyzetének.

²⁰ <http://www.mancs.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=16482>